

ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

DEMAND OF EVIDENCE IN CASES OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS INFRINGEMENT

Пунда О.О., д.ю.н., доцент,
професор кафедри права

Хмельницький національний університет

Стаття присвячена питанням витребування доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності. Наголошено, що витребування доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності досить часто пов'язано з застосуванням юрисдикційної форми захисту прав на результати інтелектуальної власності розміщені у мережі Інтернет. Підкреслено, що на практиці досить часто провайдери виступають володільцями інформації необхідної для розгляду у межах певного господарського спору щодо захисту прав інтелектуальної власності. Зазначено, що відповідно, щодо провайдерів може бути застосовано вимоги щодо витребування доказів. Метою доповнення ГПК України статтею 81-1 «Витребування окремих доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності» стала імплементація до національного законодавства положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом з іншої. У тексті Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом з іншого розміщено дещо інші формулювання, які зміщують акцент на характер протиправної діяльності у більшій мірі ніж на наявність самого складу подібного правопорушення. Мова йде про конкретизацію через поняття «у промислових масштабах», що підкреслює можливість застосування особливої процедури витребування доказів у подібній категорії справ лише у випадках виявлення контрафактного товару у промислових масштабах або виявлення використання послуг, що становлять правопорушення, у таких промислових масштабах. З позицій процесуальної форми запровадження окремої норми щодо витребування окремих доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності необхідно розглядати як формування процесуально-правової бази виділення окремої диференцьованої форми провадження у справах про захист прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: господарське судочинство, докази, витребування доказів, захист прав інтелектуальної власності, провайдери, Інтернет.

The article is devoted to the issues of demanding of evidence in cases of intellectual property rights infringement. The author emphasizes that the demand of evidence in cases of intellectual property rights infringement is often associated with the application of the jurisdictional form of protection of rights to intellectual property results posted on the Internet. It is emphasized that in practice, quite often providers are the owners of information necessary for consideration within a particular economic dispute regarding the protection of intellectual property rights. It is noted that, accordingly, providers may be subject to requirements to request evidence. The purpose of supplementing the EPC of Ukraine with Article 81-1 "Demand for Certain Evidence in Cases of Intellectual Property Rights Infringement" was to implement the provisions of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, on the other, into national legislation. The text of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, on the other hand, contains somewhat different wording that shifts the emphasis to the nature of the illegal activity to a greater extent than to the existence of the offense itself. It is a matter of specification through the notion of "on an industrial scale", which emphasizes the possibility of applying a special procedure for obtaining evidence in this category of cases only in cases of detection of counterfeit goods on an industrial scale or detection of the use of services constituting an offense on such an industrial scale. From the standpoint of procedural form, the introduction of a separate rule on the demand of certain evidence in cases of intellectual property rights infringement should be viewed as the formation of a procedural and legal basis for allocating a separate differentiated form of proceedings in cases of intellectual property rights protection.

Key words: economic proceedings, evidence, demand of evidence, protection of intellectual property rights, providers, Internet.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У належному та правильному господарського судочинства провідне місце посідає дослідження доказів, що містять інформацію щодо обставин конкретної справи. ГПК України нещодавно було доповнено статтею 81-1 «Витребування окремих доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності» згідно із Законом України № 2974-IX від 20.03.2023 р. [1]

Не в останню чергу ці зміни стосуються зобов'язань взятих Україною на себе відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом з іншого [2]. Україна продовжує заходи з розбудови повноцінної системи захисту права інтелектуальної власності, що є логічною складовою руху до ЄС та НАТО. Так, у чинній редакції ГПК України чітко регламентовано процедуру витребування доказів.

Важливою підставою появи зазначених змін виступає розповсюдження електронної комерційної діяльності та чисельні порушення прав інтелектуальної власності які мають місце у процесі її здійснення. Сьогодні важко знайти сферу людської діяльності, яку не торкнулася б поява глобальних телекомунікаційних систем. Найпоширеніша з них – мережа Інтернет. Поява нової сфери інформаційного обміну відкрило нові перспективи для використання результатів людської думки та обміну ідеями, дало мож-

ливість кожному довести свої твори до інших людей та, у свою чергу, отримати доступ до результатів творчої діяльності практично всього людства. Віртуальна реальність сформувала нові умови життя суспільства і продовжує диктувати свої правила користувачам Інтернету, який вже став глобальним соціальним явищем. Не менш швидко крокує і розвиток систем «штучного інтелекту», який все більше виходить у практичну площину з футуристичного виміру.

Аналіз чинного законодавства в галузі авторського права та суміжних прав показує його обмеженість у питанні регулювання та захисту цих прав у мережі Інтернет. У зв'язку з можливістю практично «анонімного» доступу до Інтернету, складно встановити особистість порушника авторських прав, який помістив твір у мережі, а також притягти його до відповідальності та довести факт порушення авторських прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які опирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким приділена стаття. Теоретичні проблеми сутності господарського судочинства, процесу доказування та процесу витребування доказів аналізувало чимало українських учених, зокрема, Бобрик В. [3], Зятіна Д. [4], Пилипенко С. [5], Резнікова В. [6], Рожнов О. [7], Світличний О. [8], Селівон А. [9], Хавронюк О. [10], Черни-

кова А. [11], Штефан О. [12] та ін. Проте, чимало аспектів проблематики залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, актуальною є систематизація наявних теоретико-методологічних підходів до місця кримінології в системі наук та особливостей її предмета.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження доктринальних аспектів витребування доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності.

Вклад основного матеріалу дослідження з новим обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Конституція України містить ст. 55, де вказано, що «права і свободи людини і громадянина захищаються судом...», а також ст. 59, яка наголошує, що «кожен має право на правову допомогу» [13]. Зокрема, у ст. 41 йдеться про те, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [13], а ст. 54 гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, а також встановлює, що ніхто не може використовувати або поширювати результати інтелектуальної, творчої діяльності без згоди автора [13].

Розвиток мережі Інтернет як глобального інструменту для поширення літературних творів, музики, відео та здійснення інших суспільних, соціальних та економічних трансакцій відбувається настільки швидко, що законодавець не має можливості об'єктивно та оперативної реагувати на ті зміни в суспільстві, які пов'язані з появою нової віртуальної реальності та нового прояву правової дійсності – цифрових прав. Становлення Інтернету як загальнодоступної телекомунікаційної мережі, і навіть розвиток Інтернет створило правові проблеми, рівень яких пропорційний ступеню його поширення. Сукупність форм освоєння елементів правової культури відбувається під впливом різних джерел інформації, в тому числі й Інтернет, під яким розуміється технологічна система (мережа електрозв'язку) загального користування, призначена для обміну відомостями про навколишній світ, його об'єкти, процеси та явища, об'єктивовані у формі, що дозволяє провести їхню безпосередню обробку за допомогою допоміжних технічних засобів. Іншими словами, Інтернет є телекомунікаційною мережею загального користування.

У той же час це висуває серйозні виклики перед правовою наукою та практикою. Будь-яке використання об'єктів авторських прав в Інтернеті торкається інтересів різних учасників, а право по можливості має збалансувати інтереси всіх цих сторін при використанні об'єктів у новому «цифровому» середовищі. Безперечний факт, що в Інтернеті можна завантажити практично все: музику, фільми, ігри, програми та інше. Значна кількість об'єктів авторських прав розміщена в Інтернеті з можливістю відкритого доступу та безоплатного скачування, інші, навпаки передбачають отримання дозволу правоволодільця або внесення певної плати. Водночас, існує безліч хитрощів та способів неправомірного обходу заборон скачування. Таким чином завдається правоволодільці несуть значні матеріальні втрати. Відповідно, надійна охорона авторських прав у мережі Інтернет одна із важливих умов соціального розвитку та забезпечення авторських прав на твори, розміщені у мережі Інтернет.

Наголосимо, що юрисдикційна форма захисту авторських прав на твори, розміщені у мережі Інтернет полягає в зверненні правовласника із заявою, скаргою чи в іншій формі до компетентного національного державного органу, в тому числі суду, який уповноважений застосувати заходи, спрямовані на припинення та попередження правопорушення, відновлення порушеного права чи компенсацію заподіяної порушенням шкоди з врахуванням вимог колізійних норм міжнародного приватного права.

Ключову роль у забезпеченні функціонування мережі Інтернет відіграють провайдери – спеціалізовані організації (або індивідуальні підприємці), що надають послуги з доступу до мережі, розміщення, передачі та пошуку інформації в Мережі.

Надані провайдерами послуги неминуче використовуються як сумлінними користувачами, а й особами, які здійснюють порушення прав інтелектуальної власності у Інтернеті (наприклад, що розміщують в Інтернеті контрафактні екземпляри творів). Досить часто на практиці саме провайдери виступають володільцями інформації необхідної для розгляду у межах певного господарського спору щодо захисту прав інтелектуальної власності. Відповідно, щодо провайдерів може бути застосовано вимоги щодо витребування доказів.

Відповідно до законодавства витребування доказів у господарському судочинстві України – це процес, в якому одна із сторін або суд звертається до фізичної чи юридичної особи з проханням надати конкретні докази, які можуть бути відповідними для справи. Цей механізм може бути використаний, коли сторона вважає, що певні докази існують та є важливими для її справи, але не має безпосереднього доступу до них [1].

За загальним правилом докази у господарському судочинстві подаються сторонами та іншими учасниками справи. Відповідно до ст. 74 ГПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень [1]. У разі посилення учасника справи на невчинення іншим учасником справи певних дій або відсутності певної події, суд може зобов'язати такого іншого учасника справи надати відповідні докази вчинення цих дій або наявності певної події. У разі ненадання таких доказів суд може визнати обставину невчинення відповідних дій або відсутності події встановленою. Водночас, нормативно закріплено імператив за яким суд не може збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи, крім витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів [1].

При цьому діє принцип, що будь-яка особа, в якій знаходиться доказ, повинна надати його на вимогу суду або у разі неможливості подати доказ, який витребує суд, або не мають можливості подати такий доказ у встановлені строки, зобов'язані повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня вручення ухвали. При цьому у разі неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин, суд застосовує до відповідної особи заходи процесуального примусу, передбачені ГПК України [1].

Положення нової статті 81⁻¹ ГПК України виглядають очевидним винятком з загального правила. Проте, як нами було наголошено, це було виправдано необхідністю реалізації євроінтеграційних вимог. Зокрема, у висновку Головного науково-експертного управління ВРУ на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» було наголошено, що метою цього проекту відповідно до п. 1 пояснювальної записки до нього визначена імплементація до національного законодавства положень Угоди про асоціацію між Україною... , щодо загальних зобов'язань, цивільних заходів, процедур і засобів захисту прав інтелектуальної власності, передбачених ч. 3 Глави 9 Розділу IV Угоди та Директивою 2004/48/ЄС [1].

Відповідно до положень ст. 81⁻¹ ГПК України за вмотивованим клопотанням учасника справи суд може постановити ухвалу про витребування доказів у вигляді інформації про походження і мережі розповсюдження товарів або надання послуг, що порушують право інтелектуальної власності чи щодо яких існують достатні підстави

вважати, що розповсюдження таких товарів або надання таких послуг порушує права інтелектуальної власності. Зокрема це може мати місце від суб'єкта, стосовно якого існують достатні підстави вважати, що він порушує права інтелектуальної власності; та/або від будь-якої іншої особи, стосовно якої існують достатні підстави вважати, що вона пропонувала, отримувала, володіла та/або використовувала товари чи надавала послуги, що порушують права інтелектуальної власності, з комерційною метою або була задіяна у виробництві, виготовленні або розповсюдженні товарів чи наданні послуг, що порушують права інтелектуальної власності [1].

Водночас, у тексті Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом з іншого [2] розміщено дещо інші формулювання, які зміщують акцент на характер протиправної діяльності у більшій мірі ніж на наявність самого складу подібного правопорушення. Мова йде про ч. 1 ст. 23 Угоди, яка передбачає, що «стороні забезпечують, щоб у контексті процесів щодо порушення прав інтелектуальної власності та у відповідь на обґрунтований запит позивача компетентні судові органи могли вимагати, щоб інформація про походження та шляхи реалізації товарів або послуг, які порушують право інтелектуальної власності, була надана порушником та/або іншою особою: а) у якій було виявлено контрафактний товар у промислових масштабах; б) у якій було виявлено використання послуг, що становлять правопорушення, у промислових масштабах; с) у якій було виявлено надання у промислових масштабах послуг, використаних у діяльності, що становить правопорушення; або д) яка була вказана особою, зазначеною у підпунктах (а), (б) або (с) цього пункту, як така, що задіяна у виробництві, виготовленні або розповсюдженні таких товарів чи наданні послуг». Аналіз тексту викладеного в Угоді та в остаточній редакції норми закріпленої в господарсько-процесуальному законодавстві доводить очевидну різницю у змісті, що стосується вказівки на особливий спосіб вчинення протиправних дій, - у промислових масштабах, хоча текст самої Угоди і не містить тлумачення змісту цієї категорії.

У контексті введення зазначеної норми до законодавства О. Штефан виступає з критичним аналізом запропонованої новачки і наголошує, що «пропонуючи доповнити ЦПК України статті 84-1, автори законопроекту вважають за потрібне встановити виняток із загальних процесуальних правил витребування доказів. Однак специфіка справ про порушення прав інтелектуальної власності жодним чином не обумовлює необхідності в такому кроці. Встановлення винятків із загальних правил є доцільним лише за наявності вагомих чинників» [12].

Підкреслимо, що подібний порядок дійсно виглядає певним винятком та процесуальним спрощенням. У цьому контексті варто нагадати, що у сфері судочинства подібні спрощення часто завершуються формуванням винятків

які мають назву – диференційні форми судочинства. Подібні форми виступають специфічні методи розгляду судових справ, які відрізняються від традиційного судового процесу. Ці форми розроблені з метою спрощення, прискорення або забезпечення більш ефективного розгляду окремих категорій справ. До диференційних форм можуть входити: спрощене провадження, медіація та інші. Вибір конкретної форми залежить від характеру справи, її складності та інших процесуальних або матеріально-правових факторів.

Слід констатувати підтримку вітчизняним законодавцем тенденції до диференціації процесуальної форми [11]. Диференціація процесуальної форми відбувається, при нормативно-правовому виокремленні, застосуванні на практиці певних спеціальних процедур (порядку і умов реалізації правил адміністративного судочинства). Специфічні риси вирішення публічно-правового спору впливають із віднесення його до тієї чи іншої категорії, а вид справи (складна, незначної складності, термінова, зразкова) вказує на процесуальні особливості її розгляду [11].

Висновки та пропозиції дослідження. Витребування доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності досить часто пов'язано з застосуванням юрисдикційної форми захисту прав на результат інтелектуальної власності розміщені у мережі Інтернет. На практиці досить часто провайдери виступають володільцями інформації необхідної для розгляду у межах певного господарського спору щодо захисту прав інтелектуальної власності. Відповідно, щодо провайдерів може бути застосовано вимоги щодо витребування доказів. Метою доповнення ГПК України статтею 81¹ «Витребування окремих доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності» стала імплементація до національного законодавства положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом з іншої. У тексті Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом з іншого розміщено дещо інші формулювання, які зміщують акцент на характер протиправної діяльності у більшій мірі ніж на наявність самого складу подібного правопорушення. Мова йде про конкретизацію через поняття «у промислових масштабах», що підкреслює можливість застосування особливої процедури витребування доказів у подібній категорії справ лише у випадках виявлення контрафактного товару у промислових масштабах або виявлення використання послуг, що становлять правопорушення, у таких промислових масштабах. З позицій процесуальної форми запровадження окремої норми щодо витребування окремих доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності необхідно розглядати як формування процесуально-правової бази виділення окремої диференційованої форми провадження у справах про захист прав інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський процесуальний кодекс України : Закони України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII. *Верховна Рада України*. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 25.07.2023 року).
2. Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншого боку. Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. *Верховна Рада України*. База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text. (дата звернення 25.07.2023 р.)
3. Бобрик В. Заходи процесуального примусу: порівняльно-правовий аналіз у різних видах цивільного судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 10(226). С. 16–22.
4. Зятіна Д. Докази і доказування в господарському процесі: новітня практика Касаційного господарського суду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 83–88.
5. Пилипенко С. Особливості тимчасового вилучення доказів для дослідження судом. *Jurnal Juridic National: Teorie si practica*. 2019. № 5. С. 88–92.
6. Резнікова В. Відповідальність у господарському процесі за зловживання процесуальними правами та заходи процесуального примусу. *Право України*. 2017. № 9. С. 102–121.
7. Рожнов О. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. Серія «Право». 2013. Вип. 16. С. 187–191.
8. Світличний О. Господарський процес : підручник. Вид. друге, перероб. і доп. Київ : НУБіП України, 2018. 342 с.

9. Селівон А. М. Застосування заходів процесуального примусу в разі неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин. Прикарпатський юридичний вісник. 4(39), 2021. С. 23-28. http://www.pjuv.piuoa.od.ua/v4_2021/6.pdf
10. Хавронюк О. О. Цивільно-правовий механізм захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 35. Т. 1. С. 204–207.
11. Черникова А.О. Диференціація процесуальної форми адміністративного судочинства України: від історії до сучасного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 306–309.
12. Штефан О. Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав : новації законодавства. Теорія і практика інтелектуальної власності. Вип. 1-2. 2023. С. 64–74.
13. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Верховна Рада України*. База «Законодавство України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення 25.07.2023 р.)
14. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності». *Верховна Рада України*. База «Законодавство України». URL <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1386618> (дата звернення 25.07.2023 р.)